

Zsidó vallás és kultúra 3.:

Liturgia

BBN-HEB11-223, BBV-203.08, BMVD-203.08, BMA-VALD17-203.04

Biró Tamás

A zsidó liturgia fő pillérei (Sma, Amida). Napi háromszori ima. A Sma és áldásai.

2021. október 6.

Praktikus dolgok (emlékeztető):

- A kurzus honlapja: <http://birot.web.elte.hu/courses/2021-liturgia/>
Kurzusleírás: <http://birot.web.elte.hu/courses/2021-liturgia/Liturgia.pdf>
Felhasználónév és jelszó?
- Biró Tamás: biro . tamas @ btk.elte.hu
<http://birot.web.elte.hu/>, <http://www.birot.hu/>
- Fogadóóra: emailes egyeztetés után
- Pótórák, ha még nagyobb számban elmaradnának órák. A sok ünnep miatt lehet, hogy beiktatunk még egy időpontot a referátumoknak.

Referátumok

1. Válasszanak témát október végéig (max. 2 hallgató témánként) + a Teams-ben a „Jegyzetek” alatt írják be
2. 5-10 perces előadás a félév második felében (2-3 dia)
3. Rövid szemináriumi dolgozat (3-5 oldal), amit a többi diák is megkap, és a vizsgaanyag része. Javaslatok:

- A peszahi Haggada
- Zsinagógai reform, 19. sz. Németországban
- Zsinagógai reform, 19. sz. Magyarországon
- Karaita liturgia; szamaritánus liturgia
- Reform imakönyvek
- Askenázi, szefárd, szfaradi (stb.) imakönyvek
- A liturgia vallástudományi megközelítései
- Vallási specialisták és liturgia
- Egy liturgiával kapcsolatos halákhikus kérdés a Kiccur Sulhan arukhban.
- Kisebb liturgikus események, pl. kiddus levana
- Gender és a sziddur feminista olvasatai
- Liturgia, kegytárgyak és a zsidó iparművészet
- Kisebb szertartások liturgiája (brisz, esküvő stb.)
- + Stb. (velem való egyeztetés után!)

Sziddurok beszerzése?

Héber kiejtési hagyományok

Askenázi kiejtés

	magyarországi standard neológ	németes	ortodox	„polis” („lengyel”)
<i>kamec</i>	[o]	[o]	[o]	[u]
<i>ħolem</i>	[aj]	[au]	[oj]	[oj]
<i>tav dages nélkül</i>	[sz]	[sz]	[sz]	[sz]
<i>surek, kibbuc</i>	[u]	[u]	[ü]	[i]
<i>céré</i>	[é(j)]	[é]	[é(j)]	[áj]

Table 3: The Realizations of Hebrew Graphemes (letters, vowel-signs, gemination signs) in the Traditional Pronunciations

Hebrew grapheme	Samaritan pronunciation	Yemenite pronunciation					Sephardi pronunciation							Ashkenazi pronunciation		
		Central	Northern	South-western	Aden	Eastern	European communities			Asian (Yemenite excepted) and African communities				North-eastern	South-eastern	Central
							Ladino speaking	Italian speaking	Dutch-Portuguese	Arabic speaking	Aramaic speaking	Persian speaking	Georgian speaking			
א	א, "zero"	א, "zero"	א	א	א	א	"zero"	"zero"	"zero"	א, "zero"	א, "zero"	א, "zero"	א, h	"zero"	"zero,"(h)	"zero"
ב	ב, (β)	b	b	b	b	b	b	b	b	b	b, β	b, β	b	b	b	b
בּ	ב, (β)	v	v, b	v, b	v, b	v, b	v	v	b	b, β	b, β, v	β, v, w	v	v	v	v
ג	ג	ğ	g'	g	g	g'	g	g	g	g	g	g	g	g	g	g
גּ	ג	ğ, q'	ğ	ğ	ğ	ğ, q'	g	g	x	ğ	ğ	ğ	g	g	g	g
ד	ד	d	d	d	d	d	d	d	d	d	d	d	d	d	d	d
דּ	ד	d	d	d	d	d	d	d	d	d	d	d	d	d	d	d
ה	א, "zero"	h	h	h	h	h	h, "zero"	h, "zero"	h	h	h	h	"zero"	h	"zero," h	"zero," h
הּ	"zero"	h	h	h	h	h	h, "zero"	h, "zero"	ha	h, "zero"	h, "zero"	h, "zero"	"zero"	"zero"	"zero"	"zero"
ו	ב,(w)	w	w	w	w	w	v	v, w	v	w, v ¹	w, β	β, v, w	v	v	v	v
ז	ז	z	z	z	z	z	z	z, s, dz, ts	z	z ²	z	z	z	z	z	z
ח	א, "zero"	ħ	ħ	ħ	ħ	ħ	x	x	x	ħ	ħ	ħ, h	x	x	x	x
ט	ט, t	ṭ, d	ṭ, d	ṭ, d	ṭ, d	ṭ, d	t	t	t	ṭ	ṭ, t	t	t'	t	t	t
י	י	y	y	y	y	y	y	y, (ð)	y	y	y	y	y	y	y	y
כ	כ	k	k	k	k	k	k	k	k	k	k	k	k	k	k	k
כּ	כ	k	k	k	k	k	k	k	k	k	k	k	k	k	k	k
ל	ל, (l)	l	l	l	l	l	l	l	l	l	l	l	l	l	l	l
מ	מ	m	m	m	m	m	m	m	m	m	m	m	m	m	m	m
נ	נ	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n	n
ס	ס, (s)	s	s	s	s	s	s	s	s	s ³	s	s	s	š ⁴	s	s
ע	א, "zero," c	<	<	<	<	<	"zero"	ɟ	ɟ	<	<	ç, א, "zero"	q'	"zero"	"zero"	"zero"
פ	ב, f	p	p	p	p, f	f	p	p	p	p, f	p, f	p	p	p	p	p
פּ	ב, f	f	f	f	f	f	f	f	f	f	f	f	p	f	f	f

צ	ʕ, ʕ	ʕ	ʕ	ʕ	ʕ	ʕ	ts	ts	ts	ʕ	ʕ, ʕ	s	s	ts	ts	ts
ק	q, >	g, g	g, g	q	q, ʕ	g, g	k	k	k	q, >	q	g, ʕ, (k)	k'	k	k	k
ר	r	r	r	r	r	r	r	r	r	r	r	r	r	r, ġ	r, ġ	r, ġ
שׁ	š	š	š	š	š	š	š	š, s	š	š ⁵	š	š	š	see ㊀	š	š
שׂ	ś	s	s	s	s	s	s	s	s	s ⁵	s	s	s	see ㊀	s	s
ת	t	t	t	t	t	t	t	t	t, (t ⁶)	t	t	t	t	t	t	t
תּ	t	ṭ	ṭ	ṭ	ṭ	ṭ	t	d	t	t, (t ⁶), ṭ ⁶	t, t ¹	t	t	s	s	s
dageš forte	CC	CC	CC	CC	CC	C	C	CC	C	CC	CC, C	C	C	C	C	C

šureq-qibbuš	u, o ⁷	u, (ü), (ʉ)	u	u	u	u	u	u	u	u, (ü)	u, (ü), (ʉ)	u	u	i, (ü), (ʉ)	i, (ü), (ʉ)	
holem	u, o ⁷	ö	ö	e	e	ö	o	o	o	o ⁸	o	o	o	ey	y	oy ⁹
qameš	a, â	â	â	â	â	㊀	qameš (except when coming in closed unstressed syllable: "qameš qaṭan") is identical to pathaḥ, both being realized as a; "qameš qaṭan" is realized as o.	o	o	o	o	o	o	o	u	u
pathaḥ	a, â	a, â	a, â	a, â	a, â	a, â	Exception: some Persian speaking communities realize the qameš as â.	a	a	a	a	a	a	a	a	a
šere	e ¹⁰	e	e	e	e	e	In all varieties šere and segol are realized alike, as e – e	e	e	e	e	e	e	ey	ay	ay
segol	e ¹⁰	realization is identical to that of pathaḥ					e	e	e	e	e	e	e	e	ey, e	ey, e
ḥireq	i	i	i	i	i	ə	i	i	i	i	i	i	i	i	i, ə	i, ə
mobile šewa		basic realization = â; when preceding y = î; when preceding ʾ, h, ḥ or ʿ = ultrashort vowel, identical in quality to the vowel of the following consonant					e ~ e	e ~ e	e ~ e ¹¹	e ~ e	e ~ e ¹²	a, (ʌ)	e	e, ə	e, ə	e, ə
ḥatef-pathaḥ	ă	ă	ă	ă	ă	ă	a	a	a	a	a	a	a	a	a	a
ḥatef-segol	ă	ă	ă	ă	ă	ă	e ~ e	e ~ e	e ~ e	e ~ e	e ~ e	e ~ e	e	e	ey, e	ey, e
ḥatef qameš	ă	ă	ă	ă	ă	ă	o	o	o	o	o	o	o	o	u	u

1. In some communities.
2. In some North African communities a sound intermediate between z and ž.
3. In some North African communities a sound intermediate between š and s (for these communities see also footnote 4).
4. No distinction between ㊀ (and שׁ) and שׂ; both realized as š or as a sound intermediate between š and s.
5. For North African communities see ㊀.
6. In Iraq.
7. Merger of šureq-qibbuš and holem into one phoneme, whose allophones are o, u.
8. In North African communities merger of holem and šureq-qibbuš into one phoneme, whose allophones are o, u.
9. In German-speaking communities: aw.
10. Merge of these phonemes into one phoneme: e; allophones: e, a.
11. Šewa ga'ya = a: šewa preceding y=i.
12. In some communities as in the Yemenite pronunciation, but less consistently.

Feladat a mai alkalomra

Feladat a mai órára a Teamsben

A mellékelt fájlban néhány részletet találnak a jom kippuri mahzorból (ünnepi imakönyvből), azon belül az ünnep előestéje (értsd: kezdete) liturgiájából. Jom kippur előestéjét Kol nidré-nek is nevezik, mert az ünnepi liturgia elején (pontosabban: előtt) találjuk a Kol nidré szertartását. Erről beszéltünk órán is, és – kérem – olvassák el azt a mellékelt anyagban. Ezt követően két feladatot kérek megoldani, kétszer egy bekezdés terjedelemben:

1. Olvassák el (magyarul, aki tudja: héberül is) a Jaale... („Szálljon hozzád”, pp. 61-62) kezdetű költeményt, valamint a Ki anu... („Mert mi vagyunk...”, p. 78. közepe) kezdetű költeményt. Ezt követően egy bekezdés terjedelemben mutassák be, miért tekinthető költeménynek ez a két szövegrészlet. (Például milyen „költői eszközöket” találnak bennük?)

Feladat a mai órára a Teamsben

2. Olvassák el az Avinu malkenu... („Atyánk, királyunk...”, pp. 89-91) kezdetű könyörgést. Egy bekezdés terjedelemben foglalják össze, milyen típusú kérések találhatók ebben a szövegben. (Például: csoportosíthatók-e a szöveg sorai?)

„Szorgalmi feladat”: milyen hibákat, anakronizmusokat találhatók a *Kol nidréről* szóló kommentárban (a 38. oldal alján)?

A Kérdések, válaszok, linkek, egyéb c. csatornába felteszek néhány linket, ahol a fenti költeményeket meghallgathatják kántorok előadásában is.

A Sma szövege

Deut 6,4–9

[RUF] ⁴Halld meg, Izráel: Az ÚR a mi Istenünk, egyedül az ÚR! ⁵Szeresd azért az URat, a te Istenedet teljes szívedből, teljes lelkedből és teljes erődből! ⁶Maradjanak a szívedben azok az igék, amelyeket ma parancsolok neked. ⁷Ismételgesd azokat fiaid előtt, és beszélj azokról, akár a házádban vagy, akár úton jársz, akár lefekszel, akár fölkelés! ⁸Kösd azokat jelként a kezedre, és legyenek fejdíszként a homlokodon; ⁹írd föl azokat házádban ajtófélfáira és a kapuidra!

- A monoteizmus leghíresebb megvallása (6:4).
- קבלת עול מלכות שמיים
Kabbalat ol malkhut samajjim
'Az ég királysága igájának elfogadása'

Konkrét micvák:

- Tóra-tanulás
- amikor lefekszel & amikor felkelés
- karra és fejre való tfillin, mezuzá

Deut 6,4–9

יחיד אומר אל מִלֵּךְ נֶאֱמָן :

שִׁמְעֵ יִשְׂרָאֵל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יְהוָה אֶחָד :

בלחש פָּרוּךְ שֵׁם פָּבוֹד מִלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד :

וְאָהַבְתָּ אֶת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל-לִבְבְּךָ וּבְכָל-נַפְשְׁךָ

וּבְכָל-מְאֵדְךָ : וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר

אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם אֶל-לִבְבְּךָ : וְשָׁנַנְתָּם לְבִנְיֶיךָ וּדְבַרְתָּ

בָּם בְּשַׁבְּתֶךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלִכְתֹּתֶךָ בַּדֶּרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ

וּבְקוּמְךָ : וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת אֶל-יָדְךָ וְהָיוּ לְטַטְפֹּת בֵּין

עֵינֶיךָ : וְכַתַּבְתָּם אֶל מְזוֹזוֹת בֵּיתֶךָ וּבְשַׁעֲרֶיךָ :

Deut 11,13–21

קבלת עול מצוות *kabbalat ol micvot*

'A parancsolatok igájának elfogadása'

= jutalom és büntetés

Vö. Deut 6-tal: hasonló, de többes számban (kollektív).

[RUF] ¹³Ha engedelmesen hallgattok parancsolataimra, amelyeket ma parancsolok nektek, ha szeretni fogjátok az URat, a ti Isteneteket, ha teljes szívből és teljes lélekből szolgáljátok őt, ¹⁴akkor esőt adok földetekre a maga idejében, őszi esőt és tavaszi esőt, és betakaríthatod gabonádat, mustodat és olajodat, ¹⁵és adok füvet a meződre állataidnak; így jóllakásig ehetsz majd. ¹⁶Vigyázzatok, hogy szívetek el ne csábítson benneteket, és el ne forduljatok tőlem: ne tiszteljetek más isteneket, és ne imádjátok azokat, ¹⁷mert akkor fellángol az ÚR haragja ellenetek, bezárja az eget, nem lesz eső, és a föld nem hozza meg termését, ti pedig hamar kivesztek arról a jó földről, amelyet nektek ad az ÚR. ¹⁸Fogadjátok azért a szívetekbe és lelketekbe ezeket az igéket, kössétek azokat jelként a kezetekre, és legyenek fejdíszként a homlokotokon. ¹⁹Tanítsátok meg ezeket a fiaitoknak is: ezekről beszélj, akár a házadban vagy, akár úton jársz, akár lefekszel, akár fölkelysz! ²⁰Írd föl azokat házad ajtófélfáira és a kapuidra, ²¹hogy hosszú ideig élhessetek ti és a ti fiaitok azon a földön, amelyről megesküdött atyáitoknak az ÚR, hogy nekik adja, amíg csak ég lesz a föld felett.

Deut 11,13–21

וְהָיָה אִם-שָׁמַעְתִּי שְׁמֵעוּ אֶל-מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה
אֶתְכֶם הַיּוֹם לְאַהֲבָה אֶת-יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
וּלְעֲבֹדוֹ בְּכָל-לְבַבְכֶם וּבְכָל-נַפְשְׁכֶם : וְנָתַתִּי מְטַר-
אֶרְצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה וּמִלְקוֹשׁ וְאִסְפֹּת דְגָנְךָ וְתִירְשֶׁךָ
וַיִּצְהַרְךָ : וְנָתַתִּי עֵשׂוֹב אֶבְשִׁיךָ לְבֶהֱמָתְךָ וְאֶבְלֹתַי
וּשְׂבֵעֶת : הִשְׁמְרוּ לָכֶם פֶּן-יִפְתָּה לְבַבְכֶם וְסִרְתֶּם
וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם : וְחָרָה
אֶף-יְהוָה בְּכֶם וְעָצַר אֶת-הַשָּׁמַיִם וְלֹא-יִהְיֶה מְטַר
וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת-יְבוּלָהּ וְאֶבְרָתָם וּמְהֵרָה מֵעַל
הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְהוָה נָתַן לָכֶם : וּשְׂמַתֶּם אֶת-

Deut 11,13–21

דְּבַרֵי אֱלֹהִים עַל-לְבַבְכֶם וְעַל-נַפְשֵׁיכֶם וְקִשְׁרוּתֶם אֶתֶם
לְאוֹת עַל-יַדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטְפוֹת בֵּין אֵינִיכֶם : וּלְמִדְתֶּם
אֶתֶם אֶת-בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשֹׁכְבְךָ וּבְקוּמְךָ : וְכִתְבֹתֶם אֶל-
מְזוּזוֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ :

Num 15,37–41

[RUF] ⁴³⁷Azután ezt mondta Mózesnek az ÚR: ³⁸Szólj Izráel fiaihoz, és mondd meg nekik, hogy csináljanak bojtokat a ruhájuk szegélyére, nemzedékről nemzedékre, és tegyenek a szegélyen levő bojtokra kék bíbor zsinórt. ³⁹Arra való ez a bojt, hogy valahányszor ránéztek, emlékezzetek az ÚR minden parancsolatára, teljesítsétek azokat, és ne csábítson el titeket se a szívetek, se a szemetek, amelyek paráznaságba vihetnek benneteket, ⁴⁰hanem emlékezzetek, és teljesítsétek minden parancsolatomat, és szentek legyetek Istenetek előtt. ⁴¹Én, az ÚR vagyok a ti Istenetek, aki kihoztalak benneteket Egyiptomból, hogy Istenetek legyek. Én, az ÚR vagyok a ti Istenetek!

- *Az cicit / cicesz / szemlélőrojt parancsolata.*

→ emlékezés a 613 parancsolatra.

- יציאת מצרים
jeciat Micrajim
Egyiptomból való kivonulás

→ emlékezés a kivonulásra

Num 15,37–41

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצֵת עַל-כַּנְּפֵי
בְגָדֵיהֶם לְדֹרֹתָם וְנָתַנּוּ עַל-צִיצֵת הַכַּנָּף אֶת־תֵּיל הַתְּכֵלֶת:
וְהָיָה לָכֶם לְצִיצֵת וּרְאִיתֶם אֹתוֹ וּזְכַרְתֶּם אֶת-כָּל-
מִצְוֹת יְהוָה וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וְלֹא תִתּוּרוּ אַחֲרַי
לְבַבְכֶם וְאַחֲרַי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר-אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם:
לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת-כָּל-מִצְוֹתַי וְהֵייתֶם
קְדוֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר
הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהוֹיֹת לָכֶם לֵאלֹהִים

אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: אָמֵת:

הש"ץ חזר ואמר יהוה אלהיכם אמת

A Sma három része – este és reggel

1. Deut. 6:4–9 קבלת עול מלכות שמיים *Kabbalat ol malkhut samajjim* 'Az ég királysága igájának elfogadása'
⁷ Ismételd azokat fiaid előtt, és beszélj azokról, akár a házában vagy, akár úton jársz, **akár lefekszel, akár fölkelés!**
2. Deut. 11:13–21 קבלת עול מצוות *kabbalat ol micvot* 'A parancsolatok igájának elfogadása'
¹⁹ Tanítsátok meg ezeket a fiaitoknak is: ezekről beszélj, akár a házában vagy, akár úton jársz, **akár lefekszel, akár fölkelés!**
3. Num. 15:37–41 יציאת מצרים *jeciat Micrajim* 'Egyiptomból való kivonulás'
³⁹ Arra való ez a bojt, hogy valahányszor **ránéztek**, emlékezzetek az ÚR minden parancsolatára, teljesítsétek azokat (...) ⁴¹ Én, az ÚR vagyok a ti Istenetek, **aki kihoztalak benneteket Egyiptomból**, hogy Istenetek legyek. Én, az ÚR vagyok a ti Istenetek!

A széderesti Haggada,

valamint Misna *Berakhot* 1:5

és egy puccs...
lásd rövidesen!

Rabbi Éleazar ben Azarja' ezen az éjjelen a következőket tanította: csaknem hetven éves vagyok már és mindeddig nem hallottam meggyőző bizonyítékát annak, hogy az Egyiptomból való kiszabadulásról éjjel is meg kell emlékezni, amíg Ben Zóma⁸ egy tórabeli versből ki nem következtette. Azt tanítja ugyanis az Írás: meg kell emlékezned a napról, melyen kivonultál Egyiptom országából „életed minden napján“.⁹ „Életed napjain“ csak a nappalokat értheted, de „életed minden napján“ már az éjjeleket is. A bölcsek azonban másképp magyarázzák e tórai verset, szerintük: „életed napjain“ csak ezt a világot jelenti, „életed minden napján“ már a messiási időket is.¹⁰

Deut. 16:3: „Ne egyél hozzá kovászos ételt! Hét napon át nyomorúságos kovásztalan kenyeret egyél hozzá, mert sietve jöttél ki Egyiptomból. **Így emlékezz életed minden napján arra a napra, amelyen kijöttél Egyiptomból!**” [RUF]

OMZSA-haggáda, p. 13.
Lásd a további magyarázatot
a következő dián.

A széderesti Haggada, valamint Misna *Berakhot* 1:5

Magyarázat: Deut. 16:3-ban olvassuk peszah ünnepe kapcsán: „*Ne egyél hozzá kovászos ételt! Hét napon át nyomorúságos kovásztalan kenyeret egyél hozzá, mert sietve jöttél ki Egyiptomból. Így emlékezz életed minden napján arra a napra, amelyen kijöttél Egyiptomból!*” [RUF].

Rabbi Eleazar ben Azarja (i.sz. 2. század eleje) felteszi a kérdést: honnan tudjuk, hogy ebben a versben a „nap” szó nem a nappalra, hanem a 24 órás napra – vagyis az éjszakára is – vonatkozik? Ugyanazt a szöveget megtaláljuk két, közel egykorú gyűjteményben is: a peszahi *Haggadában* és a *Misna* nevű törvénykódexben:

- A **Haggada** kontextusában a kérdés értelme: honnan tudjuk, hogy peszahkor nem csak nappal, hanem este, a széder estén is meg kell emlékezni a kivonulásról?
- A **Misna** kontextusában, a *Sma* törvényei kapcsán: honnan tudjuk, hogy a *Sma* harmadik részét (amelynek a végén az egyiptomi kivonulásról van szó) este is el kell mondani? Hiszen a Num. 15-beli szakasz nagy rész a *cicit* parancsolatáról szó, ami csak nappal érvényes (amikor láthatjuk, vö. a 39. verssel).

A válasz: a Deut. 16:3-beli *minden* (לֵךְ) szó redundánsnak tűnik, de a Tórában nincs redundancia. Új információ: vagy az, hogy az „életed teljes – 24 órás – napjain”, vagy az, hogy „az eljövendő élet napjain” is.

A Sma és áldásai

Misna *Berakhot* 1:4

בשחר מברך שתיים לפנייה ואחת לאחרייה, ובערב שתי' לפנייה ושתי' לאחרייה, אחת ארוכה ואחת קצרה. מקום שאמרו להאריך אינו רשאי לקצר, לקצר אינו רשאי להאריך, לחתום אינו רשאי שלא לחתום, ושלא לחתום אינו רשאי לחתום:

Reggel két áldást mond előtte (a Sma előtt), és egyet utána. Este kettőt előtte és kettőt utána, egy hosszút és egy rövidet. Ahol előírták, hogy hosszabbítsák meg, ott nem szabad lerövidíteni; [ahol előírták, hogy] lerövidíteni, ott nem szabad meghosszabbítani; [áldással] lezárni, ott nem szabad nem lezárni; [ha előírták] nem lezárni, ott nem szabad lezárni.

A Sma előtti és utáni áldások

- Áldás nyitása, lezárása.
  - ÁLDÓFORMULA: ... 'אתה ה' ברוך *Barukh ata Adonaj...* 'Áldott vagy Örökkévaló...'
  - Áldások sorában az első áldás: ÁLDÓFORMULA – SZÖVEG – ÁLDÓFORMULA
  - További áldások: SZÖVEG – ÁLDÓFORMULA
(A Sma mint a 3. áldás szövegének az eleje)
- Tartalom:
  - természet (fény, sötétség, teremtés...) vs. társadalom (Izrael és Isten viszonya)
  - reggel vs. este: különböző hangsúlyok, különböző hangulat.
- Reggeli és esti Sma kezdő és záró időpontja – Id. a következő órán

A Sma áldásainak vezértémái és záró témái

Reggel

1. Fény, égitestek, teremtés
„Áldott vagy Örökkévaló, a világító testek megteremtője.”
2. Kiválasztottság, Tóra, szeretet
„Áldott vagy Ö., aki szeretettel választotta ki Izrael népét.”

Este

1. Este, csillagok, éjszaka
„Áldott vagy, Örökkévaló, aki elhozza az estét.”
2. Tóra, parancsolatok, szeretet
„Áldott vagy, Ö., aki szereti népét, Izraelt”

Sma – a parancsolatok elfogadása

3. Isten mint király, megváltás Egyiptomból
„Áldott vagy Örökkévaló, aki megváltotta Izraelt.”

3. Csodák, megváltás Egyiptomból
„Áldott v. Ö., aki megváltotta Izraelt.”

4. Nyugalom, béke, védelem „aki kiteríti a béke sátrát ránk, Izraelre, Jeruzsálemre”

∅

Jövő hétre

Jövő hétre

1. Referátum témáját kiválasztani – ha még nem tették meg
  - ... és a Teams „Class Notebook”-ba beírni.
2. Imakönyv beszerzése és ismerkedés vele – ha még nem tették meg.
3. A reggeli és esti *Sma* áldásait preparálni:
  - Balla 2016, pp. 32–37 és 131–141.
  - Hebraisták (szakosok, minorosok): héber szöveget kiszótárazni
  - Nem szakosok: magyar fordítást **alaposan** elolvasni
4. A **hétköznapi Amidát** elolvasni (Balla 2016, pp. 4–16/17)

*Viszlát
jövő szerdán!*